

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МОРСЬКИХ ОФІЦЕРІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ

У статті розглядаються методологічні основи проектування управлінських комунікативних компетенцій майбутніх морських офіцерів при вивченні загальноосвітніх дисциплін. На прикладі викладання фізики означені принципи організації та проведення занять, що сприяють більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу і формуванню управлінських комунікативних компетенцій.

Ключові слова: *інтерактивне навчання, демонстраційний експеримент, управлінські комунікативні компетенції, готовність до професійної діяльності.*

Постановка проблеми. Соціально-економічна ситуація, що склалася в країні, визначила нові принципи функціонування всіх ланок вітчизняної системи освіти, у тому числі й військової, котра переживає період радикальних змін, детермінованих реаліями часу. Зміни в політичному, соціальному, культурному й економічному житті країни й усього світового співтовариства висунули на перший план завдання досягнення високої ефективності навчання, виховання й підготовки до військово-професійної діяльності офіцерських кадрів. При підготовці морських офіцерів пред'являються високі вимоги до професійних якостей, їх загальної готовності до ефективного застосування сучасних засобів охорони морського кордону.

У зв'язку з цим, проблема пошуку ефективних шляхів підготовки офіцера набуває особливої актуальності, стає найважливішим напрямом науково-практичних пошуків і привертає увагу філософів, соціологів, економістів, педагогів і психологів [1; 3; 6].

Аналіз актуальних досліджень. На сучасному етапі розвитку освіти багато уваги приділяється різним методам придбання і вдосконалення професійних знань [5; 7; 8].

Праці науковців, які присвячені вивченню цих питань, мають не лише велике теоретичне, але й практичне значення для розробки проблеми нашого дослідження, та все ж не вичерпують її повністю. Сучасне українське суспільство має потребу в талановитих офіцерах, однак у процесі загальноосвітньої підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах формуванню управлінських комунікативних компетенцій не приділяється достатньої уваги. Тому на даний час актуальним є питання розробки шляхів і засобів підвищення якості підготовки сучасних офіцерів до управлінської діяльності у період їх загальноосвітньої підготовки.

При вивченні загальноосвітніх технічних дисциплін, зокрема фізики, необхідно проектувати і організовувати, застосовуючи новітні технології навчання, таку діяльність курсантів, яка сприяла не тільки глибокому розумінню фізики, але і могла розвивати повною мірою їх комунікативні компетенції, сприяючи далі формуванню їх професійних управлінських навиків.

Актуальність, теоретичне й практичне значення проблеми, недостатня її наукова розробленість у контексті демократичних перетворень визначили доцільність і зумовили вибір даної теми.

Мета статті. Метою даної статті є розгляд методологічних основ проектування управлінських комунікативних компетенцій у майбутніх офіцерів при вивченні фізики.

Виклад основного матеріалу. Методологічні основи проектування навчального процесу при викладанні загальноосвітніх дисциплін з метою правильного вибору форм і методів навчання для формування загальноосвітніх і управлінських компетенцій полягають в чотирьох структурних блоках (мал. 1).

1. Психологічний блок: здійснюється аналіз особи курсантів: суб'єктивні чинники (пам'ять, розвиток логічного мислення, субкультура, знання мови і ін.); здійснюється постановка цілей і завдань з урахуванням засвоєння досвіду, розвитку, виховання.

2. Технологічно-дидактичний блок: здійснюється організація навчальної діяльності, відбираються форми, методи навчання, технології навчання та зміст навчання; аналізується наявність матеріально-технічних ресурсів: обладнання, комп'ютерна техніка.

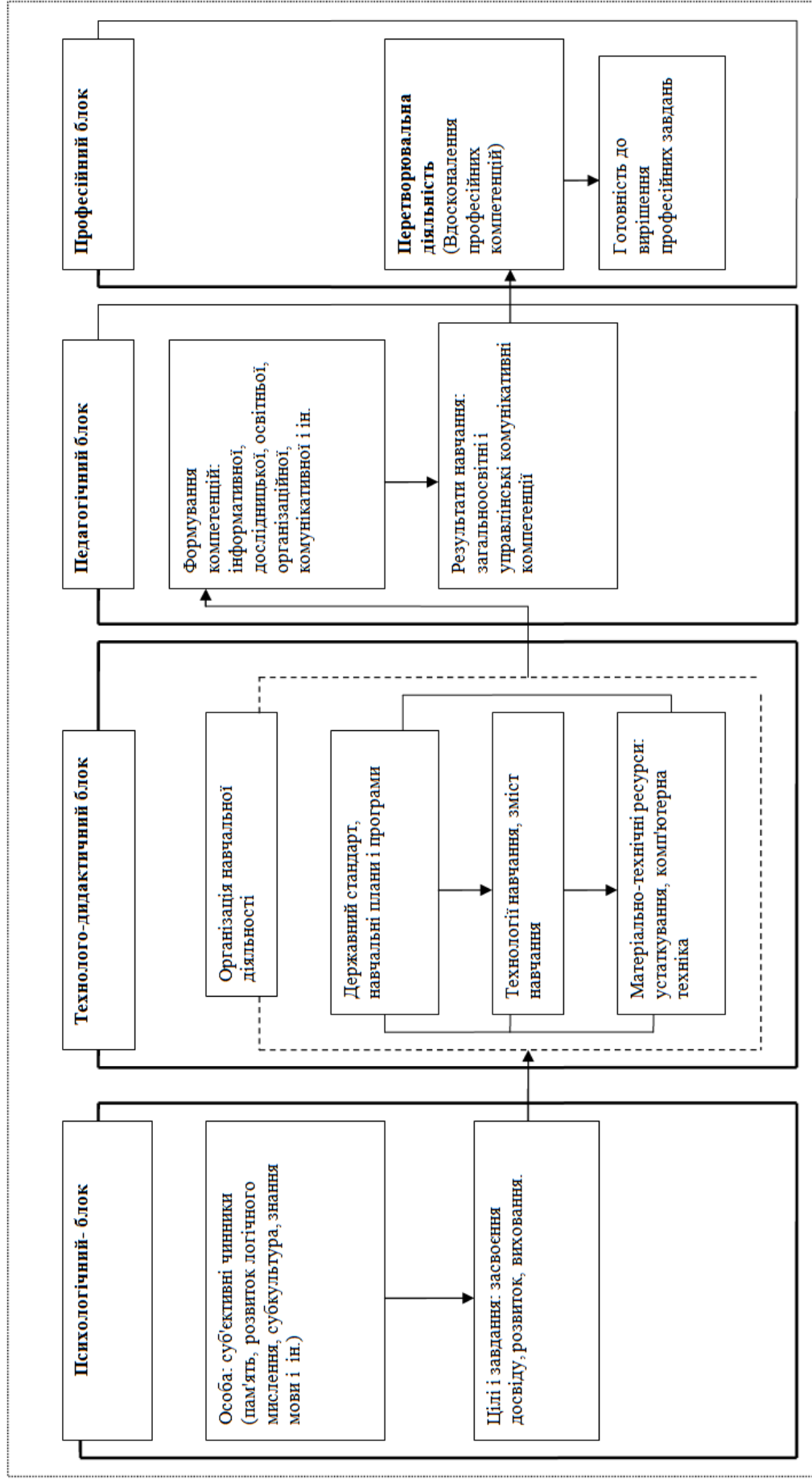
3. Педагогічний блок: здійснюється формування інформативної, дослідницької, освітньої, організаційної, комунікативної і інших компетенцій.

4. Професійний блок: здійснюється перетворення надбаних компетенцій для подальшої професійної діяльності (при вивченні спецдисциплін).

У рамках статті найдоцільніше розглянути технологічно-дидактичний і педагогічний блоки.

Форма, як дидактична категорія, позначає зовнішню сторону організації навчального процесу. Вона пов'язана з факторами, які визначають специфіку даного освітнього процесу при підготовці відповідних спеціалістів, зокрема, кількісними і якісними показниками контингенту тих, хто навчається, а також тимчасовими рамками. Безпосередньо з формою організації навчання пов'язані методи навчання як сукупність способів, через які здійснюється дана форма.

Для вирішення поставлених завдань найбільш прийнятним методом навчання в даному випадку є інтерактивний метод навчання. Розглянемо застосування цього методу при читанні лекцій і проведенні практичних занять з фізики в рамках мети нашого дослідження.

Мал. 1. Методологічні основи проектування управлінських комунікативних компетенцій у курсантів при вивченні загальноосвітніх дисциплін

Інтерактивні методи навчання прийшли на зміну методам активізації навчально-пізнавальної діяльності, проблемам якої було присвячено немало наукових досліджень [2; 4; 9]. На відміну від активних методів, інтерактивні орієнтовані на ширшу взаємодію курсантів не тільки з викладачем, але і один з одним і на домінування активності курсантів у процесі навчання.

Основний підхід до інтерактивного навчання курсантів – проблемний виклад навчального матеріалу. Спілкування викладача з курсантами забезпечує можливості проблемного розгортання навчального матеріалу, є засобом залучення курсантів до спільної розумової діяльності зі знаходження розв'язків пізнавальної задачі.

Під час читання лекцій з фізики викладач активно залучає курсантів до обговорення демонстраційного експерименту, або його комп'ютерного моделювання, пояснення явища, яке вивчається, і розкриття його фізичної суті.

Демонстраційний експеримент – наріжний камінь вивчення фізики і створення проблемної ситуації, тому що фізичні закони встановлюються на основі узагальнення дослідних фактів. На даний час можливості сучасних мультимедійних засобів дозволяють використовувати комп'ютерні демонстрації як при читанні лекцій, так і при виконанні курсантами лабораторних робіт. Застосування комп'ютерних моделей різних фізичних процесів необхідно розглядати як складову частину, яка допомагає краще розуміти та закріпити перебіг фізичних процесів у різних фізичних системах.

Курсанти умовно і оперативно розділяються викладачем на групи, представник якої повинен дати відповідь на поставлене питання. Причому постановка питань проводиться таким чином, щоб курсанти робили самостійні висновки з обговорюваних питань. Висновки, навіть якщо вони будуть не зовсім вірні або частково вірні, будуть самостійні, а це дуже важливо, оскільки є невід'ємною частиною інтерактивного навчання. Особливу увагу хотілося б звернути на правильну постановку питань, оскільки від них залежить і рівень участі курсантів у обговоренні, інтерес до матеріалу, що вивчається, бажання самостійно мислити і ухвалювати рішення. На цьому етапі викладач допомагає подолати скутість, збентеження, соромливість, страх, "що не те скаже" та ін.

Викладач розкриває фізичний зміст даного явища шляхом: орієнтувальних питань; питань, в яких міститься прихована відповідь; пропозицією спрогнозувати ситуацію при зміні певних фізичних параметрів досліду; пропозицією привести конкретні приклади застосування даного явища; пропозицією спрогнозувати застосування цього фізичного явища в іншій області (на цьому етапі розвиваються елементи творчого мислення).

Далі викладач порівнює висловлені висновки з науковими, спільно з курсантами знаходить незрозуміле для них або невірне тлумачення процесу або явища і послідовно підводить курсантів до узагальнених висновків. Цю частину лекції можна проводити різними способами:

- повторно поставити питання по фізичній суті явища і отримати вже правильну відповідь, виходячи з обговорення;

- запропонувати самим курсантам зробити правильні наукові висновки про явище, що вивчається;

- назвати наслідок явища, запитати про причину;

- назвати причину явища, попросити вказати наслідок.

- У результаті інтерактивного обговорення демонстраційного експерименту досягається:

- формування і розвиток аналітичних здібностей (здатність критично

- мислити, уміння робити обґрунтовані висновки, вирішувати проблеми, ухвалювати рішення і нести відповідальність за них);

- підвищення ефективності занять;

- підвищення інтересу курсантів до фізики;

- формування і розвиток у курсантів комунікативних навиків і умінь, емоційних контактів між курсантами;

- формування і розвиток здатності до прогнозування.

При проведенні практичних занять з фізики важливий правильний підбір завдань і вибір організації діяльності курсантів. Для формування комунікативних компетенцій необхідно використовувати групову і індивідуально-групову форму організації проведення практичного заняття. Пропоновані для вирішення завдання в даному випадку, виходячи з цілей і завдань практичного заняття:

- за дидактичними цілями – пізнавальні, на застосування знань і умінь в нових ситуаціях; тренувальні на застосування нових знань і умінь в нових взаємозв'язках;

- за способом рішення – якісні, графічні, експериментальні, з одним або декількома рішеннями; логічні, з необхідними, недостатніми або надмірними даними;

- за характером формулювання – текстові, на основі малюнків, схем, фотографій, таблиць, графіків, дослідів;

- за змістом і рівнем узагальненості – комбіновані, з технічним, експериментальним, історичним, цікавим змістом; конкретні, ситуативні, метазадачі;

- за характером вимог – на доведення і конструювання.

У результаті навчальної діяльності, що передусім ґрунтується на міжособистому спілкуванні, у курсанта формуються такі якості особистості, зокрема уміння:

- визначати правильний тип та стиль взаємовідносин;

- керувати собою в різних ситуаціях;

- оперативно орієнтуватися в складних обставинах, не губитися;

- здатність до емоційного переключення;

- визначати власний індивідуальний стиль спілкування з оточуючими людьми;

- аналізувати свій і чужий досвід і творчо його використовувати;

- виробити навички щодо прогнозування і керування міжособистісними відносинами в мікрогрупах;
- здатність самокритично оцінювати власну діяльність;
- цілеспрямованість, наполегливість;
- відвертість;
- уміння вибудовувати сприятливі міжособові і особово-групові відносини, обходити конфлікти, вирішувати їх або виходити з них;
- уміння працювати в команді, співпрацювати.

Що стосується готовності до професійної діяльності (перехід до професійного блоку), то шляхом інтерактивного навчання на заняттях з фізики *починають* формуватися такі необхідні для майбутнього офіцера якості особи:

- готовність прийняти на себе відповідальність за власні дії і дії підлеглих;
- готовність до ухвалення рішень, зокрема, в умовах невизначеності;
- готовність відмовитися від власних стереотипів, якщо вони застаріли або неефективні, раціонально регулювати свої діяльність і поведінку;
- готовність довіряти власній інтуїції в ситуації невизначеності;
- готовність до реалізації своєї волі в діях інших людей (прояву влади);
- готовність делегувати повноваження і функції іншим суб'єктам.

Висновок. Розглянуті методологічні основи проектування управлінських компетенцій у майбутніх офіцерів, принципи організації і проведення занять з фізики, що дозволяють значно активізувати навчально-пізнавальну діяльність курсантів, сприяють більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу і формуванню управлінських комунікативних компетенцій.

Перспективно є розробка методики взаємодії загальнонаукових і спеціальних кафедр з метою формування управлінських комунікативних компетенцій майбутніх офіцерів.

Використані джерела

1. Барабанщиков А. В. Военно-педагогическая диагностика : теория, опыт, проблемы / А. В. Барабанщиков, П. П. Дерюгин. – М.: Воениздат, 1995. – 195 с.
2. Вергасов В.М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе / Вергасов В.М. – К. : Вища шк., 1989. – 175 с.
3. Голубева О.Н. Проблема целостности в современном образовании // Философия образования / О.Н. Голубева, А.Д. Суханов. – М.: Фонд "Новое тысячелетие", 1996. – С. 54-75.
4. Дембіцька С.В. Проблемне навчання як фактор управління якістю навчального процесу / С. Дембіцька, С. Яблочников. // Зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2007. – Вип.1. – С.18–26.
5. Кашканова Г.Г. Использование игровых форм обучения общетехническим дисциплинам в процессе формирования профессиональной направленности студентов: Дис...канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Г.Г. Кашканова – К., 1992. – 159 с.
6. Недбай М. П. Інформаційні технології – шлях інтенсифікації навчальної діяльності курсантів / М. П. Недбай, В. С. Полюк, В. А. Стрельбіцький // Вісник Черкаського університету: Серія "Педагогічні науки" / гол. ред. В. В. Масненко. – Черкаси: Вид. відділ Черкаськ. нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2005. – Вип. 74. – С. 108-113.
7. Нагірний Ю.П. Фахова підготовка інженерів: діяльнісний підхід / Ю.П. Нагірний. – Львів: Електрон, 1999. – 180 с.
8. Розкішний А. Шляхи вдосконалення системи вищої освіти / А. Розкішний // Порівняльний аналіз сучасних систем вищої освіти в реформуванні вищої школи України. – К., 1996. – С. 15-17.
9. Яворский Б.М. Активизация самостоятельной работы по физике студентов младших курсов: межвуз. сб. науч. трудов / Б.М. Яворский, Л.В. Петрова // Активизация познавательной деятельности студентов при изучении физики в педвузе. – Ростов н/Д: РГПИ, 1983. – С. 75–82.

Palachanina I.S.

FORMING OF FUTURE NAVAL OFFICERS' ADMINISTRATIVE COMPETENCES DURING THE TIME OF STUDYING PHYSICS AT HIGHER NAVAL SCHOOLS

Methodological principles of forming of future naval officers' administrative communicative competences during the time of studying general subjects, such as physics, are considered in the article. Principles of organization and realization of studies, and teaching techniques which facilitate educational material mastering and forming administrative communicative competences are determined.

Key words: *interactive teaching, display experiment, administrative communicative competences, readiness for professional activity.*

Стаття рекомендована кафедрою загальнонаукових і інженерних дисциплін Академії військово-морських сил імені П.С. Нахімова.

Стаття надійшла до редакції: 20.03.2013